

FSD2551

Naiset ja sota 1987 - 1988

Aineisto-opas

TIETOARKISTO

Tämän aineisto-oppaan viittaustiedot:

Naiset ja sota 1987 - 1988 [aineisto-opas]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [tuottaja ja jakaja], 2020.

Aineisto-opas on luotu aineiston versiosta 2 (23.3.2011).

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto
33014 Tampereen yliopisto

Asiakaspalvelu:
asiakaspalvelu.fsd@uta.fi
040 190 1442

Palveluportaali Aila:
<https://services.fsd.uta.fi/>

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto
<http://www.fsd.uta.fi/>

Lukijalle

Tämä aineisto-opas on osa Tietoarkistoon arkistoitua tutkimusaineistoa FSD2551. Oppaan alussa on tiedot aineiston sisällöstä, aineiston rakenteesta ja keruusta sekä luettelo julkaisuista, joissa aineistoa on käytetty. Opas sisältää myös aineiston keräämisessä käytetyt dokumentit, esimerkiksi mahdolliset haastattelukysymykset, kirjoitusohjeet, tutkimuskutsut, litterointiohjeet tai virikemateriaalit. Tekstiaineistoista mukana on usein lisäksi aineistonäyte, josta selviää esimerkiksi käytetty litterointitaso.

Liitteenä olevat aineistoon kuuluvat dokumentit on tarvittaessa anonymisoitu. Kaikki oppaan sisältämät aineiston keräämisessä käytetyt dokumentit toimitetaan asiakkaalle aineiston latauksen yhteydessä myös erillisinä tiedostoina

Aineistoon ja sen tekijöihin tulee viitata asianmukaisesti kaikissa julkaisuissa ja esityksissä, joissa aineistoa käytetään. Tietoarkiston antaman malliviittaustiedon voi merkitä lähdeluetteloon sellaisenaan tai sitä voi muokata julkaisun käytäntöjen mukaisesti. Malliviittaus:

Haavio-Mannila, Elina (Helsingin yliopisto) & Marttaliitto & Museovirasto: Naiset ja sota 1987 - 1988 [sähköinen tietoaineisto]. Versio 2 (2011-03-23). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2551>

Tietoarkistoon on lähetettävä viitetiedot kaikista julkaisuista, joissa käyttäjä hyödyntää aineistoa. Aineiston alkuperäiset tekijät ja tietoarkisto eivät ole vastuussa aineiston jatkokäytössä tuotetuista tuloksista ja tulkinnoista.

Sisältö

1	Aineiston kuvailu	1
1.1	Aineiston otsikot ja datan versio	1
1.2	Sisällön kuvaus	1
1.3	Aineiston rakenne ja keruu	3
1.4	Aineiston käyttö	3
A	Kirjoitusohjeet	5

Luku 1

Aineiston kuvailu

1.1 Aineiston otsikot ja datan versio

Aineiston nimi: Naiset ja sota 1987 - 1988

Aineiston nimi englanniksi: Women and War 1987-1988

Aineisto-opas on luotu aineiston versiosta 2 (23.3.2011).

1.2 Sisällön kuvaus

Muu materiaali

Tiedote aineistosta, sisältää linkin aineistonäytteeseen.¹

Tekijät

Haavio-Mannila, Elina (Helsingin yliopisto. Sosiologian laitos)

Marttaliitto

Museovirasto

Aineiston tekijänoikeudet

Tietoarkiston ja aineiston luovuttajan tekemän sopimuksen mukaisesti.

Aineiston luovuttaja

Haavio-Mannila, Elina (Helsingin yliopisto. Sosiologian laitos)

¹<http://www.fsd.uta.fi/fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote229.html>

Aineisto luovutettu arkistoon

4.6.2010

Asiasanat

arki; elintarvikehuolto; evakuointi; historia; jatkosota; järjestöt; kansanhuolto; Karjala; kotirintama; kotiutus; kotiympäristö; lapset; lotat; maataloustyö; maatalousyhteiskunta; martat; muistelu; muistitieto; naiset; naisjärjestöt; poikkeusolot; siirtoväki; siviiliväestö; sota; sotatila; sukupuolierot; talvisota; työelämä; välirauha

Tieteenala / Aihealue

OKM:n tieteenalaluokitus: humanistiset tieteet; yhteiskuntatieteet

CESSDAn luokitus: konfliktit, turvallisuus ja rauha; maa- ja metsätalous, kalastus, maaseutuelinkeinot; sukupuoli ja sukupuoliroolit; työolot

Sarjakuvaus

Tämä aineisto kuuluu sarjaan:

Aineistot, jotka eivät kuulu sarjaan

Yksittäiset aineistot, jotka eivät kuulu mihinkään sarjaan.

Sisällön kuvaus

Aineisto on kyselyllä tuotettu muistitietoaineisto, jossa korostuu omaelämäkerrallinen muistelu. Tavoitteena on ollut saada tietoa, kokemuksia ja muistoja naisten sodanaikaisesta arjesta. Aineiston keruun aloitteentekijänä oli Marttaliitto. Keruuta suunnitteli työvaliokunta, jonka jäsenet olivat Helsingin yliopistosta, Museovirastosta ja Marttaliitosta.

Kyselylomake sisälsi vastaajien taustatietojen lisäksi mittavan määrän kysymyksiä seuraavista aiheista: työelämä ja tuotantotoiminta; terveydenhuolto; vapaaehtoistyö ja järjestötyö; opiskelu ja koulutus; kotitaloustyö; perhesuhteet ja ystävät; vapaa-ajan vietto; henkinen ilmapiiri; evakuointi ja evakuoitunut; asennoituminen sotaan.

Muistelut ovat valtaosin selostavaa kerrontaa: useat kertovat omakohtaisten kokemusten lisäksi yleisemmin sota-ajasta. Omakohtaisia kokemuksia kerrotaan esimerkiksi evakuoinneista, lasten syntymistä ja läheisten kaatumisista. Naisten arki sotien aikana on ollut varsin työntäyteistä ja myös muisteluissa painottuu työ ja kotityö.

Tavoitellun kohderyhmän (ennen 1924 syntyneet) nuorimmat ovat vastanneet kyselyyn entiten. Siksi muistelijakunnassa ei juuri ole naisia, joiden pojat olisivat olleet rintamalla. Sodan aikana maatalouden parissa työskennelleiden osuus on muistelijoista suurin, yli puolet. Noin 15 % kertoi työskennelleensä useilla aloilla, mutta tehdastyössä työskennelleistä muistelijoista on vain

vajaa 3%. Vastaajista 36 % kertoi työskennelleensä lottana kotirintamalla ja 15 % sotatoimialueella.

Arkistoaineisto sisältää 949 sodan kokeneen naisen vastaukset. Aineistoa voi tutkia ja selata html-tiedostoista, joihin on koottu kaikki vastaukset. Lisäksi aineistosta on saatavissa kyselyvastauksista tutkimusprojektissa litteroidut tekstitiedostot (43 rtf-tiedostoa, yhteensä noin 8 MB).

1.3 Aineiston rakenne ja keruu

Maa: Suomi

Kohdealue: Suomi

Havainto/aineistoyksikkötyyppi: Henkilö

Perusjoukko/otos: Suomalaiset talvi- ja jatkosodan kokeneet ennen vuotta 1924 syntyneet naiset

Aineistonkeruun ajankohta: 1987 – 1988

Kerääjät: Helsingin yliopisto. Sosiologian laitos; Museovirasto

Aineistonkeruun tekniikka: Oma kirjoitus tai päiväkirja

Keruuväline tai -ohje: Strukturoimaton lomake; Aineistonkeruuohjeistus: kirjoitusohje

Aineiston ajallinen kattavuus: 30.11.1939 – 19.9.1944

Tutkimuksen aikaulottuvuus: Poikkileikkausaineisto

Havainto/aineistoyksiköiden valinta: Ei-todennäköisyysotanta: itsestään muotoutunut näyte
Todennäköisyysotanta

Keruu toteutettiin postikyselynä. Tietoja saatiin Marttaliiton (70 %), Maatalousnaisten (5 %) ja Suomen Sosialidemokraattisen Naisliiton (6 %) kautta. Lisäksi poimittiin otos väestörekisteristä; siihen perustuvia vastauksia on 17 % kaikista. Vastaajista 209 oli sotien aikana lääkintähuollon piirissä toimineita naisia, joiden vastaukset eivät sisälly arkistoaineistoon.

Aineiston määrä: 949 kyselyvastausta koottuna 43 rtf -tekstitiedostoon (8 MB) sekä html-tiedostot (25 MB)

1.4 Aineiston käyttö

Aineiston käytössä huomioitavaa

Arkistoidusta aineistosta puuttuvat lääkintähuollon piirissä työskennelleiden vastauslomakkeet (N 209).

Kyselyyn vastanneiden käsin kirjoittamat vastaukset on litteroitu tutkimusprojektissa keruun jälkeen tekstikäsitteilyohjelmilla käsiteltäviksi. Vastaukset ovat vaihdelleet kyselylomakkeen rivien väleihin ahdetuista yksittäisistä sanoista pienoismuistelmiin. Siksi vastaajien merkitsemät kysymysnumerot eivät aina vastaa vastauksen sisältöä.

Julkaisut

Raitis, Riikka & Haavio-Mannila, Elina (1993). Naisten aseet. Suomalaisena naisena talvi- ja jatkosodassa. Juva: WSOY.

Ajantasainen julkaisuluettelo aineiston kuvailun yhteydessä osoitteessa

<https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD2551>

Aineiston sijainti

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto

Käyttöoikeudet

Aineisto on käytettävissä (B) tutkimukseen, opetukseen ja opiskeluun.

Liite A

Kirjoitusohjeet

Tämä dokumentti on osa yllä mainittua Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon arkistoitua tutkimusaineistoa.

Dokumenttia hyödyntävien tulee viitata siihen asianmukaisesti lähdeviitteellä.

Lisätiedot: <http://www.fsd.uta.fi/>

This document forms a part of the above mentioned dataset, archived at the Finnish Social Science Data Archive.

If the document is used or referred to in any way, the source must be acknowledged by means of an appropriate bibliographic citation.

More information: <http://www.fsd.uta.fi/>

Detta dokument utgör en del av den ovannämnda datamängden, arkiverad på Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv.

Om dokument är utnyttjat eller refererat till måste källan anges i form av bibliografisk referens.

Mer information: <http://www.fsd.uta.fi/>

SUOMALAISEN NAISEN ASEMA JA TYÖPANOS TOISEN
MAAILMANSODAN AIKANA -tutkimusprojekti

KYSELYLOMAKE

Arvoisa vastaanottaja !

Kuulutte siihen ikäpolveen, joka on itse kokenut maamme sotavuosien 1939 - 1945 ajat. Teidän hallussanne on siis arvokkaita tietoja ja kokemuksia noilta vuosilta. Käännymme nyt puoleenne, jotta tätä ainutlaatuista muistitietoa saataisiin talteen ja tutkimuksen käyttöön. Sota-ajan tapahtumia tutkittaessa on naisten osuus sekä kotirintamalla että sotatoimialueella jäänyt liian vähälle huomiolle.

Laajan, eri tahoja edustavan neuvottelukunnan tuella on käynnistetty tutkimushanke, jonka tarkoituksena on selvittää naisten työpanosta sotavuosina sekä sodan vaikutusta naisten elämään. Tutkimusprojekti koostuu Helsingin yliopistossa tehtävistä osatutkimuksista. Nyt Teillä on tilaisuus kertoa omasta elämästänne ja työstänne sotavuosina. Mikään sota-ajan työ, tehtävä, velvollisuus tai kokemus ei ole liian vaatimaton selvitettäväksi tässä kyselyssä. Voitte kertoa myös niistä asioista, joista sodan aikana ei eri syistä voinut puhua.

Vastausohjeet:

Kysymykset on ryhmitelty aihepiireittäin. Pyydämme Teitä lukemaan ne huolellisesti läpi ja vastaamaan niihin, joista Teillä on omakohtaista kerrottavaa. Kaikkiin kysymyksiin tai kysymysryhmiin ei siis tarvitse vastata.

Toivomme Teidän mikäli mahdollista mainitsevan vastauksissanne, missä sodan vaiheessa tai minä sotavuonna kuvaamanne asia tapahtui. Huomatkaa myös, että vastaustenne arvon määrää niiden asiasisältö eikä kirjallinen esitystaito tai oikeinkirjoitusseikat.

Vastaukset pyydetään kirjoittamaan normaalikokoiselle (A4) paperille vain paperin toiselle puolelle niin, että sivun vasempaan reunaan jää noin 4 cm:n tyhjä tila. Merkitkää vastauspaperiin aina ensimmäiseksi sen kysymyksen numero, johon kulloinkin vastaatte.

Liittäkää vastauksenne henkilötiedoillanne täytettynä lomake, joka on kyselyn välissä. Vastauksenne käsitellään luottamuksellisesti ja iää tutkimuskäyttöön. Halutessanne voitte myös vastata

Vastaukset pyydetään lähettämään maaliskuun 1988 loppuun mennessä mukana seuraavalla kirjakuorella, jossa osoite on valmiina. POSTIMERKKIÄ EI TARVITA.

Mahdollisiin tiedusteluihinne vastaa puhelimitse tutkija Maisa Lovio, puh: (90) - 874 7655 (koti) tai (90) - 646 211/75 (tvö).

KIITOKSET VAIVANNÄÖSTÄNNE!

LUKEKAA KYSELYLOMAKE HUOLELLISESTI LÄPI, VALITKAA
AIHEPIIRI TAI -PIIRIT, JOISTA TEILLÄ ON OMAKOHTAISTA
KERROTTAVAA JA VASTATKAA KYSYMYKSIIN

SUOMALAISEN NAISEN ASEMA JA TYÖPANOS
TOISEN MAAILMANSODAN AIKANA -tutkimusprojekti H

Palauttaa vastauksenne mukana tämä lomake täytettynä. Vastatkaa alla
oleviin kysymyksiin ympäröimällä oikean vastausvaihtoehdon edessä oleva
numero tai kirjoittamalla vastaus siihen varattuun tilaan.

Nimi, osoite ja puhelinnumero (voitte jättää myös ilmoittamatta)

Syntymävuosi

Ammatti (myös entiset)

Koulutus 0 kiertokoulu, vuonna

- 1 kansa- tai kansalaiskoulu, vuonna _____
- 2 keskikoulu, vuonna _____
- 3 ylioppilastutkinto, vuonna _____
- 4 korkeakoulututkinto, vuonna _____
- 5 onko Teillä lisäksi jokin ammatillinen
tutkinto, jos on niin mikä? _____

Vanhempien ammatit äidin ammatti
isän ammatti

Lapsuudenkotinne kasvatusperiaatteet (lyhyesti)

Sisarusten lukumäärä

Syntymäpaikkakunta

Syntymäikäni

Nykyinen asuinpaikkakunta

Nykyinen asuinlääni

Siviilissäätö 1 naimaton 2 naimisissa (tai _____ vuodesta

avoliitossa)

- 3 _____ eronnut vuodesta _____
- 4 _____ leski vuodesta _____

Puolison ammatti

Onko Teillä lapsia? 1 ei lapsia 2 _____ lasta, syntymävuodet

A. TYÖELÄMÄ JA TUOTANTOTOIMINTA

a.l. Maa- ja metsätalous

1. Jos työskentelite maatilalla mainitkaa ensiksi, paljonko tilalla oli peltopinta-alaa ja karjaa, ja keitä jäseniä perheeseen kuuluu. Lähtikö teidän tilaltanne miehiä rintamalle sodan kestäessä? Kuka tai ketkä lähtivät, aviopuolisonne, poikanne, isänne, veljenne, tai talon palkollisia? Kaatuiko heistä joku? Mitä töitä kukin taloon jäänyt perheenjäsen teki ulkotoissa, karjanhoidossa, kotitaloudessa ja lastenhoidossa? Saatiin ko tilapäisapua peltotöihin, millaista, miten? Kun miehet tulivat rintamalta lomalle, osallistuivatko he talon töihin? Kuka anoi ja mistä soti laalle ns. viljelyslomaa? Kuinka tilan asioista päätettiin isännän ollessa poissa, kysyttiinkö häneltä neuvoa kirjeitse tms?

2. Kertokaa mitä miesten töitä naiset joutuivat sota-aikana tekemään teidän tilallanne. Joutuitteko kyntämään, kylvämään (käsini vai koneella), niittämään, ajamaan niittokonetta, pystyttämään heinä- ja eloseipäitä, kaivamaan ojia, käyttämään puimakonetta, ajamaan maidot meijeriin, käymään myllyssä, teurastamaan kotieläimiä, käymään mottimetsässä vai pyrittiinkö näihin töihin löytämään miehiä? Kuka teki tai korjasi aidat? Entä vuotavat katot, särkyneet ikkunat, katkenneet aisat yms. Missä työkalut, koneet, pyörät korjattiin? Mitkä miesten työt tuntuivat vaikeimmilta, mitkä raskaimmilla? Koitteko onnistuvan tai millaista epäonnea tai taantumista talossa tapahtui?

3. Kuka neuvoi naisia tekemään miesten aiemmin tekemiä töitä? Vai olivatko ne tuttuja ennestään? Järjestivätkö paikalliset maamiesseurat naisille esim. traktorinajo- tai muita maatalouskoneiden käyttökurseja? - Entä tilan töiden jako sodan jälkeen, kun miehet palasivat rintamalta, palautuiko vanha jako naisten töihin ja miesten töihin ennalleen? Tai jos isäntä ei palanutkaan sodasta tai tuli takaisin terveytensä menettäneenä, kuinka elämä järjestyi?

4. Jos olitte palkollisena maatalon töissä, kun sota alkoi, kuinka sota vaikutti työtehtäviinne, palkkaan, asumiseen jne?

5. Pidettiinkö teillä talkoita, mitä töitä tehtiin talkoilla? Saatiinko väkeä talkoisiin kiireiseen korjuuun? Mitä kautta saitte tilattua talkootyövoimaa avuksenne?

6. Kävikö teidän tilallanne työvelvollisia tai vapaaehtoisia avustajia esim. asutuskeskuksesta, keitä? Kuinka heidät saatiin työhön, oliko heidän apunsa tuntuva? Miten heidän työnsä korvattiin?

7. Oliko tilallanne töissä sotavankeja? Millä tavoin heidät saatiin? Kuka heidät neuvoi talon töihin, kuka valvoi heidän työtänsä?

8. Mitä teidän tilanne oli luovutettava yleiseen käyttöön? Jos tuli luovutusrahoja, miten niistä selvitettiin? Kävivätkö kansanhuolto-virkailijat pitämässä tarkastusta luovutettavista tuotteista? Kulkiko esimerkiksi karjan laskija? Piilotettiin eläimiä ja rehuja? Rangaistiinko Teitä luovutusvelvollisuuden laiminlyönnestä? Lisäksi luovutusvelvollisuus "paperitöitä", kuka niistä huolehti?

9. Mikäli itse käyttitte sota-aikana vapaa-aikanne tai kesälomanne menemällä maalaistaloon töihin tai suoritte siten työvelvollisuutenne, kertokaa siitä. Tai ehkä osallistuitte ns. talkooleiriin tai kävitte mottimetsässä? Minä vuosina näin menetelitte ja kuinka tulitte lähteneeksi töihin? Kertokaa kuinka talkooleiri toimi.

a.2. Tehdastyö

10. Millaisessa tehdastyössä olitte ennen sotaa (tehtaan nimi, minkä alan tehdas, missä työtehtävissä, paljonko oli työntekijöitä tehtaassa/ osastollanne/samassa työtehtävässä, kuinka suuri osa heistä oli naisia)? Miten työhön ja olosuhteet tehtaalla muuttuivat sodan alkaessa ja myöhemmin sodan aikana missä vaiheessa työtehtävät, tehtaan valmistamat tuotteet? Aikoiko tehdas valmistaa sotatarvikkeita? Evakuoitiinko jossain sodan vaiheessa tehdas, jossa työskentelitte?

11. Kuinka suuri osa tehtaan miespuolisista työntekijöistä lähti rintamalle? Ketkä jäivät (työnjohtajat, ammattimiehet)? Suljettiin tehtaan osastoja miesten lähdettyä rintamalle vai korvattiinko heitä naisilla? Jos naisia käytettiin miehiä korvaamaan, paljonko heitä palkattiin tehtaan ulkopuolelta, paljonko ennestään tehtaalla olleita naisia? Tuliko sota-aikana myös perheenemäntiä tehdastyöhön? Järjestettiin tehtaan puolesta heidän lapsilleen päivähoito? Kuinka paljon suunnilleen työntekijöitä oli tehtaalla sodan aikana, miten määrä vaihteli?

12. Jos olitte työssä tehtaalla jo ennen sota-aikaa, miten olitte sinne hakeutunut (miksi tehdastyöhön, miksi juuri siihen tehtaaseen)? Miten tehdastyöpaikan saanti kävi sota-aikana? Vaihdettiin sota-aikana työpaikka tai -paikkoja, miksi?

13. Kuvailkaa työolosuhteita tehtaalla sota-aikana (työaika, työtahti, tauot, raaka-aineiden saanti ja laatu, tuotteiden laatu, koneiden ja työvälineiden huolto). Entä lomautukset, oliko niitä ja miksi? Lomapäivät, miten ne vietettiin? Miten työmatkat tehtiin, yksin vai porukalla?

14. Millainen ilmapiiri tehtaalla vallitsi (johdon ja työntekijöiden keskinäiset suhteet, mitkä seikat niihin vaikuttivat)? Vieläkö muistatte paljonko saitte palkkaa, nousiko palkanne sota-aikana? Entä kuuluiko siihen mitään luontaisetuja? Saivatko naiset "miesten töitä" tehdessään samaa palkkaa kuin miehet? Miten tehtaaseen jääneet miehet suhtautuivat "miesten töihin" tulleisiin naisiin?

15. Miten naisia koulutettiin tai opastettiin sellaisiin tehtäviin, joita he eivät olleet ennen tehneet?

16. Miten tilanne muuttui miesten palattua rintamalta? Oliko naisten

lähdeittävä vai oliko heillä, tai osalla heistä mahdollisuus jäädä tehtaalle? Jos oli, kuinka paljon sitä käytettiin hyväksi?

a.3. Muut työalat

17. Mainitkaa ensinnä, mitä teitte tai mikä oli työpaikkanne ennen sotaa? Entä työpaikkanne sotavuosina? Teittekö mahdollisesti sellaista työtä, jota ennen sotaa olivat tehneet miehet? Hankkuidutteko työhön vapaaehtoisesti vai työvoimaviranomaisten määräämänä? Jos aloitte uudessa työpaikassa, järjestikö työnantaja tai joku muu työhön opastusta tai koulutusta? Kuinka pitkään mahdollinen koulutus kesti? Vieläkö muistatte, kuinka paljon saitte palkkaa ja nousiko palkanne sodan aikana? Entä kuuluiko siihen luontaisetuja (asunto, ruoka tms.) Miten naisten palkkaus kehittyi työtehtävien vaativuuden mukaan, saivatko he esim. "miesten töitä" tehdessään samaa palkkaa kuin miehet? Miten miehet suhtautuivat siihen, että naiset tekivät niin paljon miesten töitä? Entä miten yleensä suhtauduttiin naisiin, jotka sota-aikana olivat ammateissa, joissa aiemmin oli ollut vain miehiä?

18. Vaihdettiin sodan kestäessä työpaikkaa? Miksi? Jos Teidät irtisanottiin, miksi se tehtiin? Tai muuttuiko työhön sodan aikana ilman että vaihdettiin työpaikkaa? Jouduitteko työn takia muuttamaan asuinpaikkakuntaa, jos jouduitte niin miksi? Evakuoitiinko jossain sodan vaiheessa laitos, toimisto tai virasto, jossa työskentelitte? - Millaisia muutoksia sota-aika toi työolosuhteisiin, työn laatuun ja sisältöön, työvuorojen pituuteen, työtettiin, lomaan jne? Entä lomautukset, oliko niitä?

19. Oliko naisten sota-aikana helppo saada työpaikkoja, saattoitteko itse valita mihin työhön menitte? Vai olitteko ehkä työttömänä, missä sodan vaiheessa ja miksi? Entä sodan jälkeen, irtisanottiinko Teidät tai joku tuntemanne naistyöntekijä työpaikastaan? Jos näin tehtiin, millaisin perusteluin?

20. Keitä olivat lähimmät työtoverinne, olivatko he miehiä vai naisia, naimattomia vai naimisissa olevia? Entä minkä ikäisiä he olivat? Oliko joukossa myös perheenemäntiä, jatkoivatko he työtään myös sodan jälkeen? - Pääsittekö sodan aikana työssänne eteenpäin, saitteko ylennyksen? Mihin työhön tai virkaan? Oliko työpaikkanne esimiesasemissa miehiä vai naisia? Miten suhtauduttiin esimiesasemaan tai työnjohtotehtäviin nousseisiin naisiin?

21. Yleinen työvelvollisuus. Maassamme saatettiin voimaan yleinen työvelvollisuus lokakuussa 1939. Aluksi työvelvollisuus koski maanpuolustukseen liittyviä aloja, mutta vuonna 1942 lakia muutettiin niin, että sen piiriin tulivat myös väestön toimeentulolle välttämättömät työt, esim. maatalous työt ja talouselämä yleensä. Monet hakeutuivat työhön vapaaehtoisesti, osa työvoimaviranomaisten määräämänä. Työvelvollinen saattoi saada myös määrärahan työleirille. Kertokaa osallistumisestanne näihin töihin. Missä sodan vaiheessa ja miten tulitte lähteneeksi, mitä työtä teitte jne? Osallistuitteko mahdollisesti työvelvollisuuskutsuntöihin?

22. Työtupatoiminta. Eräillä kotimarkkinatoimintayksiköillä naisvaltaisilla aloilla kuten tekstiiliteollisuudessa jouduttiin varsinkin välirauhan aikana suorittamaan lomautuksia raaka-aineen puutteen takia. Työvoima-

viranomaiset ja naisjärjestöt pyrkivät järjestämään tällä tavoin työttömiksi joutuneille naisille työtupia siksi aikaa, kunnes heille löytyi työpaikkoja muualla teollisuudessa. Osallistuuko te tällaiseen työtupa-toimintaan? Mitä saitte palkaksi? Entä oliko tällä työtöilaisuudella Teille muuta merkitystä?

B. TERVEYDENHOITO JA LÄÄKINTÄHUOLTO

23. Jos työskentelitte sota-aikana tai välirauhan vuosina terveydenhoidon tai lääkintähuollon piirissä koti- tai sotarintamalla (sairaanhoitajana tai mielisairaanhoitajana, kättilönä, lääkärinä, yllähoitajana tai osastonhoitajana, röntgenhoitajana, farmaseuttina, apteekkarina, proviisorina, terveysasarena, sairasoimistelijana, lääkintälottana, apusisa-rena, hammaslääkärinä, lastenhoitajana, diakonissana, siivoajana, pyykkärinä, keittäjänä, kanslistina tai jonain muuna) kertokaa työstänne. Miten jouduitte tähän työhön, mikä oli koulutuksenne tähän tehtävään? Milloin, kenen (järjestön tms.) toimesta ja missä saitte tämän koulutuksen? Kuinka kauan se kesti? Miten saamanne koulutus vastasi käytännön työn vaatimuksia? Minkälaista lisäkoulutusta saitte työpaikassanne? Jos olitte samassa ammatissa rauhan aikana, miten sota-ajan olosuhteet ja työnne erosivat rauhan aikaisesta? (Mikä oli ammattinne ja työpaikkanne ennen sotaa?) Kertokaa vaikutelmistänne ehkä ennestään oudoissa töissä ja oloissa. Kuvailkaa työympäristöänne.

24. Mitkä tekijät tai henkilöt vaikuttivat päätökseenne lähteä tähän tehtävään vai tuliko tehtävä komennuksena? Oliko teillä mahdollisuus vaikuttaa sijoittumiseen? Miten koitite eron perheestänne ja miten omaisenne suhtautuivat lähtöönne? Asuitteko sodan sytyttyä vanhempienne kodissa vai jossain muualla, missä?

25. Mikä oli työyksikkönne (nimi ja sijainti)? Kuinka kaukana se sijaitsi kotipaikkakunnaltanne? Miten ja keiden kanssa asuitte ja mitä mukavuuksia (keitto- ja pesumahdollisuus yms.) se sisälsi? Mitä kustannuksia jouduitte itse maksamaan ja mitä saitte työn puolesta luontaisena (ruoka, vaatteet jne)? Mikä oli palkkanne tai päivärahanne? Saitteko mahdollisesti myös palkan (tai osan siitä) siviilityöstänne? Mitä muutoksia tapahtui työtehtä vissäänne ja työpaikoissanne sodan aikana? Kuinka pitkään olitte kussakin työpaikassa?

26. Kuvailkaa mahdollisimman tarkasti yksi tavallinen työpäivänne. Mitkä olivat tehtävänne ja mistä asioista olitte henkilökohtaisesti vastuussa? Mitkä olivat työvuorot, lepo- ja ruokailuhetket? Mikä oli työnne paras, mikä huonoin puoli? Mitkä olivat oman työnne ongelmat? Miten viihdyitte työssänne? Oliko teillä työhön liittyviä pelkoja?

27. Keitä olivat potilaat ja minkälaisia vammoja tai sairauksia heillä oli? Minkälaisia olivat helpot potilaat ja minkälaisia puolestaan hankalat? Kertokaa mieleen jääneitä tapauksia. Minkälaiset olivat suhteet potilaisiin ja heidän suhtautumisensa hoitajiin? Miten autoitte varsinaisten työtehtävienne ohella potilaita? Minkälaiseksi arvioitte merkityksenne potilaille (lohduttajana tms.) Kohtasitteko tilanteita, joissa naisena olemisesta

oli selvää etua tai haittaa? Mitä tunnustuksia tai moitteita saitte työstänne ja keneltä? - Mitkä ohjeet ja säännöt vaikuttivat oleellisin työhönne? Pidettiinkö niistä joitakin turhina ja rikottiinko sellaisia? Millainen oli työnne arvostus? Onko se muuttunut sotavuosista? Kertokaa mieleenne tulevia esimerkkejä.

28. Paljonko työyksikössänne oli työntekijöitä? Minkä ikäisiä työtöve rinne olivat, heidän sukupuolensa, koulutuksensa ja työtehtävänsä? Olivatko he naimattomia vai naimisissa, oliko heillä lapsia? Kuinka usein työnteki jät vaihtuivat? Millainen oli työpaikan ilmapiiri (yhteishenki, riittäisyy det jne)? Millä tavoin teitte yhteistyötä muiden ammattiryhmien kanssa? Ketkä olivat esimiehiänne ja ketkä alaisianne?

29. Minkälainen oli henkilökohtainen terveydentilänne? Mitä tauteja sairastitte, missä ja minkälaista hoitoa saitte? Kuinka henkilökunta suojattiin taudeilta (rokotukset, desinfioimiset jne)? Miten itse pystyitte huolehtimaan henkilökohtaisesta hygieniastanne, vaatteiden pesusta jne usein alkeellisissakin oloissa? Mikä oli ravitsemustilanteenne sodan aikana? Entä kaatuko tai haavoittuko työtovereitanne?

30. Olkaa ystävällinen ja vastatkaa mikäli mahdollista myös kysymykseen no 19 sekä kysymysryhmiin C - J.

31. Kaatuneiden huoltaminen. Työskentelittekö kaatuneiden evakuoimiskeskus- sessa? Kertokaa tästä työstä. Vastatkaa kysymyksiin 23 -29 omaan työhönne soveltuvin osin sekä sen lisäksi kohtaan 30.

C. VAPAAEHTOINEN AVUSTUSTOIMINTA JA JÄRJESTÖTYÖ

32. Naiset toimivat sota-aikana monenlaisessa vapaaehtoisessa avustus toiminnassa sekä eri järjestöjen piirissä että niiden ulkopuolella. Olitteko Te sota-aikana jonkin järjestön jäsen, minkä järjestön tai järjestöjen? Tai liityittekö jäseneksi juuri sota-aikana, mihin järjes töön/järjestöihin? Kenen aloitteesta ja miksi liityitte? Kuinka pitkään olitte jäsenenä?

33. Jos toimitte sota-aikana järjestötehtävissä tai työssä, jota jokin järjestö organisoi, kertokaa mitä kaikkea teitte ja minkä järjestön piirissä? Miten tulitte lähteneeksi näihin tehtäviin? Toimitteko koti- vai sotarintamalla ja miten sijoittumisenne tapahtui? Teittekö tätä työtä päätoimisesti vai oman työnne tai perheen ja talouden hoidon ohella? Kuinka jälkimmäisessä tapauksessa saitte aikanne riittämään? Saitteko tästä tehtävästä palkkaa tai muuta korvausta (vaatteita, ruokaa, asunnon tms.) Entä miten toiminta poikkesi rauhanaikaisesta? Ohjattiinko sitä julkisen vallan taholta, tuliko määräyksiä siitä miten eri asioissa tulee menetellä jne? Saitteko taloudellista tukea tai materiaaliapua toimintaan? Entä miten järjestön toiminta ja oma osuutenne siinä kehittivät sodan jälkeen?

34. Monet ns. humanitaarisen avun muodot jäivät sota-aikana vapaaeh toisten henkilöiden hoidettaviksi. Tällaisia tehtäviä olivat mm. sodasta

kärsimään joutuneiden, sotaleskien ja -orpojen, evakuoitujen sekä yleensä vähäväkisten auttaminen. Yleisimpiä avustusmuotoja olivat erilaiset keräykset (raha-, ruoka-, vaatekeräykset ym.) tai esim. lasten ja äitien virkistyskesäleirien järjestäminen. Lisäksi naiset esimerkiksi kutoivat, ompelivat ja leipoivat leipää armeijalle. Osallistuitteko Te tällaiseen toimintaan? Jos olitte mukana, kertokaa siitä.

D. OPISKELU JA KOULUTUS

35. Olitteko sota-aikana vielä koulussa tai aloitteko tuona aikana opiskelun jossakin yleissivistävässä tai ammatillisessa oppilaitoksessa? Tai kävittekö kurssia, esimerkiksi ammattikursseja? Kuka ehdotti Teille opiskelemaan lähtöä tai kuinka tulitte lähteneeksi kouluttamaan tai kurssittamaan itseänne? Millainen oli tuolloin elämäntilanteenne, asuitteko esim. vielä vanhempienne kotona? Tai olitteko ehkä sotaleski? Jouduitteko itse kustantamaan opiskelun vai saitteko jostain siihen taloudellista tai muuta avustusta?

36. Oliko ala tai ammatti, jota opiskelitte, perinteinen naisten ala vai oliko se aiemmin ollut pikemminkin miesten ala? Millä perusteella valittiin opiskelijat tuolle kurssille tai oppilaitokseen? Oliko pyrkijöitä paljon, pääsivätkö kaikki halukkaat mukaan? Olivatko opiskelijat tai kurssilaiset enimmäkseen naisia, kuten sota-aikana useinkin oli laita?

37. Miten sota-aika vaikutti Teidän opiskelunne tai koulunkäyntiinne? Olivatko esim. lukukaudet lyhyempiä, helpotettiin vaatimuksia? Tai oliko joitakin poikkeusjärjestelyjä, vaikuttiko opetusmateriaalien puute? Mitä teitte taukojen ja lomien aikana?

38. Saitteko opintonne loppuun vai keskeytyvätkö ne? Jos keskeytyivät niin miksi? Entä pääsittekö myöhemmin niitä jatkamaan? Saitteko koulun tai kurssin jälkeen työtä, johon olitte valmistunut?

39. Olitteko mukana jonkin järjestön tai yhdistyksen järjestämällä kurssilla? Kertokaa mitä kurssia kävitte.

40. Sota-aikana käynnistettiin nuorille tytöille tarkoitettu ns. työpalvelukoulutus, jossa opittiin lähinnä koti- ja maatalouden perustaitia. Mikäli osallistuitte tällaiseen koulutukseen ja työhön, kertokaa siitä. Millaisiksi arvioitte sen silloisen tarpeellisuuden ja hyödyn itsellenne?

E. KOTTIALOUSTYÖ

41. Kärsittiinkö Teidän perheessänne sota-aikana korttiannosten niukkuudesta? Tai suoranaisesta puutteesta? Oliko säännöstelyn ulkopuolella olevia elintarvikkeita, joilla korvasitte puuttuvia? Mihin ostoihin

pyysitte ja saitte kansanhuollosta ostoluvan? Millaista oli asioida kansanhuollossa? Entä kuinka usein jouduitte jonottamaan saadakseen jotakin tarpeellista esim. kaupasta?

42. Jos asuitte kaupungissa, viljelittekö jotain kotipihassa, kiliä, palstalla (miten sen saitte) tai maalla sukulaisten pellossa? Mitä viljelitte? Osaitteko vanhastaan vai mistä saitte oppia? Keräsittekö marjoja, sienä tai muuta luonnosta? Pidittekö kotieläimiä, mihin ne oli majoitettu, miten ne ruokittiin, mistä löytyi teurastaja?

43. Teittekö hankintamatkoja maaseudulle sukulaisten tai tuttavien luo tai ennestään tuntemattomiin taloihin? Mitä näillä matkoilla ensisijaisesti pyrittiin hankimaan? Kokemuksenne tällaisilta matkoilta?

44. Jos olitte maatilain omistaja, oliko Teillä sukulaisia tai ystäviä, joita huolsitte tilalta liikenevillä elintarvikkeilla? Miten ne toimi tettiin? Korvasivatko avun saajat rahalla vai tavaramilla? Kävikö Teillä vieraita tai tuntemattomia ostajia? Myytiinkö heille, millä he korvasivat saamansa elintarpeet?

45. Hankitteko perheellenne tai itsellenne jotakin tarpeellista vaihtokaupoilla? Saitteko joskus jotakin kaupan "tiskin alta"? Mitä tuotteita ja millä (rahalla, tavaramilla) hankitte "mustasta pörsistä" eli varsinai silta salakauppialta?

46. Saitteko perheellenne raha-, ruoka- tai vaateavustusta joltakin järjestöltä, Vapaalta Huolloilta (Suomen Huolloilta) tai yksityishenkilöiltä kotimaasta tai ulkomailta? Mitä saitte ja minkälaiseksi koitte näiden avustusmuotojen merkityksen?

47. Sekä ruoka- että vaatehuollossa jouduttiin sota-aikana turvautumaan usein erilaisiin korvikkeisiin ja jo ohuuteisiin työmenetelmiin sekä muokkaamaan "vanhasta uutta". Mitä sellaisia tavaroita, joita ennen sotaa ostitte kaupasta, valmistitte itse? Kuka neuvoi niiden tekemisessä (sukulaiset, tuttavat)? Vai osallistuitteko kurssille tai luitte ohjeet lehdistä tai kirjoista? Miten paljon arvioitte kotityön määrän lisääntyneen sotala-pulavuosina?

F. PERHE, SUKULAISET JA YSTÄVÄT

f.1. Avioliitot ja avioerot

48. Solmitteko avioliiton sodan aikana tai heti sen jälkeen, minkä ikäisenä? Oliko sotavuosina solmittu avioliitto Teille ensimmäinen, entä miehellenne?

49. Kuinka tai missä tulevan aviopuolisonne tapasitte? Kuinka pitkään seurustelitte ennen avioitumista? Ehdittekö olla kihloissa ennen naimisiin menoa? Mentiinkö sota-aikana pikemmin naimisiin kuin tavallisina, rauhan aikoina? Muistelkaa tapauksia lähipiiristänne.

50. Rakastitteko tulevaa aviopuolisooan ja hän Teitä, vai oliko avioliit toonne enemmänkin sota-ajan "järkiavioliitto"? Oliko naimisiinmenon ajankohdalle jokin erikoinen syy, esimerkiksi sulhasen kotiloma? Tai oliko lapsi ilmoittanut tulostaan? Miten avioitumisenne muutti taloudellis ta tilannettanne, aioitteko saada "sotapalkkaa¹?" Entä kuinka vanhempanne ja tulevat appivanhempanne avioitumisenne suhtautuivat?

51. Missä asuite naimisiin mennessänne, mistä ja milloin järjestyi ensimmäinen yhteinen asunto? Saitteko kodinperustamislainaa? Entä miten onnistuitte huonekalujen, taloustavaroiden jne hankinnassa?

52. Olitteko ansiotyössä naimisiin mennessänne? Jatkoitteko työssä käyntiä avioitumisen jälkeen, kuinka pitkään?

53. Jos jätite sotalleskeksi, miten se tapahtui? Oliko teillä lapsia, miten elämä järjestyi? Entä avioiduiteko uudelleen, milloin?

54. Purkautuiko kihlauksenne tai erositteko aviopuolisostanne sodan aikana tai heti sen jälkeen? Jos näin kävi, kumman tahdosta se tapahtui ja miksi? Vierottiko sota teidät toisistanne vai oliko eroon muita syitä, olitteko kenties kihlautunut tai avioitunut hyvin lyhyen seurusteluajan jälkeen tms? Milloin sota-aikana purkautunut kihlaus tai avioliitto oli solmittu?

55. Olitteko avioliitosta erotessanne ansiotyössä vai perheenemäntä? Jos olitte perheenemäntä, mistä saitte työtä tai kuinka jatkossa eläititte itsenne/perheenne? Jos purkautuneesta avioliitosta oli lapsia, kuka heidät otti hoitaakseen? Entä menittekö myöhemmin uudelleen naimisiin?

f.2. Raskaus ia svnnytv

56. Syntyikö Teille lapsia sota-aikana? Kuinka monta heitä syntyi ja minä vuosina? Miltä teistä tuntui, kun huomasiotte olevanne raskaana? Olitteko nimenomaan toivonut lasta, vai tuntuiko lapsen synnyttäminen keskelle sota-aikaa Teistä pahalta? Entä missä tehtävissä oli lapsen isä tuolloin, ja kuinka hän suhtautui asiaan?

57. Oliko muitten ihmisten suhtautuminen raskaana olevaan naiseen sota-aikana erilaista kuin tavallisina, rauhan aikoina? Kuvatkaa itsellenne sattuneita tapauksia. - Entä miten raskaudentilanne mahdollisesti poikkesi rauhanaikaisesta, esim. ravinnon tai työn osalta? Tarvitsitteko ja saitteko lääkärin tai terveysisaren apua? Oliko paikkakunnallanne äitiys- tai lastenneuvola, kävittekö siellä?

58. Missä synnytitte, kuka auttoi synnytyksessä? Jos Teillä oli ennestään muita lapsia, kuka heitä hoiti uuden lapsen syntymisen ja lapsivuoteen aikana? Miten lapsen isä sai tiedon syntyneestä, milloin hän näki lapsensa ensi kerran?

59. Miten hankitte syntyvälle lapselle vaatteet ja muut tarvikkeet? Saitteko niitä lahjaksi tai lainaksi? Saitteko lapselle äitiysavustuspak-kauksen, mitä se sisälsi?

f.3. Lasten, vanhusten ia sairaiden hoito

60. Jos Teillä oli sota-aikana pieniä lapsia, hoiditteko heidät itse vai kuinka heidän hoitonsa järjestyi? Maaseudulla. Kuka hoiti lapsia äidin ollessa esim. ulkotöissä, vai joutuivatko lapset olemaan paljon keskenään? Kuinka he pärjäsivät? - Entä silloin, jos joku sairastui? Miten selvitettiin, jos perheessä oli joku, esimerkiksi vanhus tai sairas, joka tarvitsi jatkuvasti hoitoa?

61. Kaupungeissa. Jos olitte ansiotyössä, kuka hoiti lapsianne? Oliko teillä kotiapulainen, saitteko pitää hänet koko sota-ajan? Tai olivatko lapset lastentarhassa vaiko kotona keskenään? Vai olitteko mahdollisesti antanut heidät lastenkotiin? - Jos olitte perheenemäntä, veittekö lapset joskus puistotädille tai ns. ulkoilu- ja leikkikotiin, vai olivatko he keskenään tai jonkun sukulaisen tai naapurin hoivissa? Milloin, millai sissa tilanteissa tarvitsitte lastenhoitoapua? - Jos Teillä oli kotona hoidettavia vanhuksia tai sairaita, kuinka selvisitte? Saitteko jostakin hoitoapua, keneltä ja millaista?

62. Kävivätkö lapsenne sotavuosina järjestetyssä ns. lastenruokinnassa syömässä, tai kävikö perhettänne auttamassa ns. huoltoemäntä? - Entä osallistuivatko lapsenne kesä- tai muille leireille, kenen järjestämille? Jos lapsenne jäi sotaorvoksi, saiko hän (tai he) "sotakummin", mitä kautta? Miten tämä avusti lasta tai perhettänne?

63. Lasten evakuoinnit maaseudulle tai Ruotsiin. Lähetittekö lapsianne sodan kestäessä maaseudulle tai Ruotsiin? Jos lähetitte, miksi tämän teitte? Suositteko joku (kuka?) Teille lasten lähettämistä Ruotsiin? Entä minkä ikäisiä olivat lapsenne, kun he lähtivät maaseudulle/Ruot siin? Miltä Teistä tuntui erota heistä? Saitteko heille hyvän sijaisko din (kenen luona) vai jouduitteko usein pohtimaan, oliko lasten hyvä olla siellä? Entä palasivatko kaikki lapsenne Ruotsista ja miten heidän kotiutumisensa sujui? - Jos sisaruksenne tai Te itse olitte sotalapsina Ruotsissa tai teidät lähetettiin maaseudulle, kertokaa siitä.

64. Sodanaikainen "yksinhuoltajuus". Jos lastenne isä oli rintamalla tai muuten sodan takia poissa kotoa, miltä Teistä tuntui olla yksin vastuussa lapsista? Kysyittekö esimerkiksi neuvoa joltakulta, jos oli tehtävä päätöksiä lapsiin liittyvissä asioissa? Vai päätittekö niistä aivan yksin? Jos isä palasi sodasta, osallistuiko hän lasten hoitoon ja kasvatukseen vai pysytteliko sivullisena? Ehtivätkö lapset vieraantua isästään, jos tämä oli poissa sotavuodet? Yritittekö jollain tavoin suojata lapsia sodan kokemuksilta? Kuinka sujui lastenne koulunkäynti sota-aikana? Mitä he tekivät koulujen taukoaikoina ja lomilla?

f.4. Sukulaisten ia ystävien merkitys

65. Oliko Teillä sukulaisia, joiden apuun saatoitte sotavuosina tiukan paikan tullen turvautua, lisääntyikö sukulaiden välinen kanssakäyminen? Tai autoitteko itse joitakin omia sukulaisianne? - Entä oliko Teillä ystäviä tai naapureita, jotka autoitte toinen toisianne? Kertokaa esimerkkejä keskinäisestä avunannosta.

66. Sukulaiset, Saitteko joiltakin maalla asuvalta sukulaiselta ruoka-tai muuta apua? Tai pääsiko perheenne kaupungin pommituksia pakoön sukulaisten luo maalle? Jos jouduitte lähtemään evakkoon, ottiko joku sukulainen Teidät ja tavaranne vastaan? Tai tuliko joku sukulainen auttamaan talon töissä» jos Teillä oli maatila? Entä saitteko joiltakin sukulaiselta tukea, jos teillä oli surua? Keille kaikille sukulaisille lähetitte kirjeitä ja paketteja rintamalle?

67. Ystävät, tuttavat ja naapurit. Ystävystyittekö jonkun henkilön kanssa sotavuosina, missä yhteydessä? Tutustuttiinko noina vuosina helpommin kuin muulloin? Mistä ystävyys syntyi, mikä lähensi? Tukeutuivatko naiset toisiinsa kun miehistä niin moni oli poissa? Syntyikö naisten välistä ystävyyttä ja keskinäistä avunantoa helpommin kuin rauhan aikoina. Kertokaa omista kokemuksistanne.

f.5. Suru ja menetykset

68. Miten tieto omaisenne kaatumisesta ilmoitettiin, keille kaatuneen omaisille viesti toimitettiin? Jos suruviesti tuli omalle kohdallenne tai kotinne, mitä muistatte tuosta tilanteesta? Kuinka surusta selvit tiin? Miten jaksettiin päivästä toiseen, kävikö kukaan auttamassa tai lohduttamassa?

69. Sodan päätyminen merkitsi toisille huojuennusta, toisille surua kodin jäädessä rajan taa. Mitä muistatte tästä esim. rauhannehoja radiosta kuunnellessanne tai muuten tiedon saatuanne?

70. Jos omaisenne (kuka) palasi sotainvalidina, miten se vaikutti perheen elämään? Entä miten yleensäkin vapauduttiin sotakokemuksista, kestikö siirtymävaihetta pitkään?

71. Miten katsotte sodasta aiheutuneiden menetysten (läheisten ihmisten, omaisuuden, terveyden menettämisen tai "menetetyn nuoruuden") vaikutaneen itseenne ja elämänneoonne?

f.6. Miesten ja naisten väliset suhteet

72. Tutustuitteko sodan aikana miehiin, joita ette rauhan oloissa olisi tulleet tuntemaan, millaisissa yhteyksissä?

73. Miten miehet suhtautuivat naisiin sodan aikana, oliko siinä eroa rauhan aikoihin verrattuna? Jouduitteko lottana, sotilaskotisarena, sotasairaalassa tai ns. miesten töissä sukupuolisen ahdistelun kohteeksi? Millaisen? Oliko naisten sodan aikana helpompi solmia suhteita miehiin kuin rauhan aikoina? Millä lailla se ehkä oli helpompaa?

74. Oliko Teistä vaikea elää ilman sukupuolikumppania, kun mies oli poissa? Miten mahdollisesti korvasitte puuttuvat sukupuolisuhteet? Keskus telivatko naiset näistä asioista keskenään? Kun miehene tuli lomaile, millaista oli olla hänen kanssaan?

75. Millaista oli seurustella sota-aikana? Kuinka usein ja missä tapasitte toisenne jne? Oliko teillä paljon kirjeenvaihtokumppaneita, miten osoite oli saatu? Tapasitteko heitä lomilla tai sodan jälkeen?

G. VAPAA-AJAN VIETTO

76. Sota-aikana vei työnteko useimmilta suurimman osan aikaa. Mutta jos vapaa-aikaa jäi, kuinka se käytettiin ja kuinka rentouduttiin? Luitteko esim. tavallista enemmän kirjoja, kuuntelitteko radiota? Vai oliko Teillä jokin harrastus, jonka parissa vapaa-aika kului? Kuinka usein vietitte aikaa ystävien ja tuttavien kanssa seurustellen ja kyläillen? Entä kirjeen vaihto, harrastitteko sitä?

77. Minkälaisia yleisötilaisuuksia tai -juhlia muistatte sota-ajalta? Minkä kunniaksi tai mistä aiheesta juhlia järjestettiin, kuka järjesti jne? Oliko paikkakunnallanne konserteja, teatteri- tai elokuvaesityksiä?

78. Pidettiinkö teillä päin nurkkatansseja, missä ja kuka niitä järjesti? Kävittekö itse niissä? Miten saatiin tieto tansseista, millainen oli tunnelma?

79. Vietettiinkö teillä sota-aikana perhejuhlia, häitä, hautajaisia, ristiäisiä, syntymä- ja nimipäiviä, tai miten ne huomioitiin? Poikkesivatko ne rauhan ajan perhejuhlista? Saitteko juhlien järjestämiseen ylimääräisiä annoksia? Mitä annettiin hää-, syntymäpäivä- tai muiksi lahjoiksi?

H. HENKINEN ILMAPIIRI

80. Muistatteko mielialanne tai mielialoja ympäristössänne sodan syttyessä? Paljon on puhuttu "talvisodan hengestä" ja tuttu iskulause oli "koti rintama kestää". Miten muistatte oliko näissä perää? Oliko paikkakunnallan ne toimintaa, jolla olisi pidetty yllä ja korostettu yhteishengen ja avuliaisuuden merkitystä?

81. Kuinka paljon naisten kesken keskusteltiin sodasta tai poliittisista kysymyksistä? Tunnettiinko huolta koko maan tulevaisuudesta, esim. mahdollisesta miehityksestä vai olivatko jokapäiväisen elämän huolet niin päällimmäisinä, ettei jaksettu ajatella "suurempia asioita".

82. Miten koettiin miesten lähteminen sotaan? Oliko tunteissa eroa, kun lähtijä oli isä, aviomies, veli tai oma poika? Miten suhtauduttiin oman äidin, sisaren tai tyttären lähtemiseen rintamalle tai sotasairaalaan puolustusvoimien palvelukseen? - Entä oliko lähipiirissänne ketään, joka ei syystä tai toisesta halunnut lähteä rintamalle, kun komennus tuli? Miten tämä vaikutti elämäänne, miten suhtauduutte asiaan?

83. Miten jaksettiin, kun tuli huoli rintamalla olevista omaisista? Oliko uskonnolla, kohtaloon luottamisella, huumorilla tai lähimmäisten tuella merkitystä vaikeina hetkinä? Miten sota vaikutti lapsiperheen ilmapiiriin, miten lapset siihen reagoivat? Muistatteko väsymyksen, kiukun, masennuksen tai epätoivon hetkiä, mikä niihin oli syynä? Tuntuivatko pelot ja huhut jokapäiväisessä elämässä?

84. Jos seudullanne oleskeli saksalaisia sotilaita tai venäläisiä sotavankeja, miten heihin suhtauduttiin? Miten suhtauduttiin naisiin, jotka seurustelivat saksalaisten kanssa?

85. Sota-ajan opetukset. Jos jälkikäteen arvioitte sota-aikaa, katso teko sen kasvattaneen itsessänne sellaisia ominaisuuksia (säästäväisyys, vähään tyytyminen, kärsivällisyys jne), jotka ehkä vain rauhan aikojen eläen olisivat jääneet syntymättä? Kasvattiiko sota-aika Teitä vastuun kantamiseen, kuinka suuri osuus noilla vuosilla oli omalle itsenäistymisellenne? Entä saitteko ehkä sota-ajan töistä tai tehtävistä virikkeen myöhempään ammatin valintaan? - Jouduitteko sota-aikana paljon tekemisiin maaseudulla asuvien kanssa, jos olitte kaupunkilainen? Tai jos elitte maaseudulla tutustuitteko tuolloin kaupunkilaisten elämään? Miten muistatte, lähensivätkö sota-vuodet kaupunkilaisia ja maalaisia toisiinsa, vai jyrkensivätkö ne päinvastoin suhtautumista entisestään?

I. EVAKUOINTI JA EVAKUOIDUT

i.1. YH:n ja talvisodan aika

86. Jouduitteko lähtemään evakkoon syksyn 1939 YH:n tai myöhemmin talvisodan aikana? Mistä lähditte ja minne siirryitte? Keitä, esim. perheen jäseniä kuului seurueeseen? Kuinka siirtyminen tapahtui?

87. Ehdittekö ottaa vaatteita, ruokaa tai tarpeellisia taloustarvikkeita mukaanne? Miten kotieläinten kanssa tehtiin?

88. Miten Teidät otettiin vastaan sijoituspaikassanne tai -paikoissa? Kuinka itse sopeudutte uusiin oloihin?

89. Saitteko taloudellista tai tavara- yms. apua Vapaan Huollon Keskusten tai muiden järjestöjen kautta? Osallistuitteko talvisodan aikana järjestöjen pitämille ompelukursseille tai työtupatoimintaan? Minkälaiseksi arvioitte tämän avun merkityksen?

90. Mikäli ette itse ollut siirtoväkeä, kertokaa omista kokemuksistanne ja suhtautumisestanne siirtoväkeen ja heidän tilanteeseensa.

i.2. Väli rauhan aika

91. Kotiutettiin miehenne tai isänne rauhan tultua puolustusvoimien palveluksesta välittömästi vai jouduitteko Te tai äitinne huolehtimaan perheen toimeentulosta edelleenkin? Kuinka selviyditte?

92. Muuttuiko suhtautuminen evakuoituihin, kun tuli tieto kotipaikan jäämisestä rajan taakse ja uutta asuinpaikkaa täytyi ryhtyä etsimään toden teolla? Kuinka Te itse ja omaisenne suhtauduite tilanteeseen?

93. Ajattelitteko rauhansopimuksesta huolimatta, että jossain vaiheessa pääsette vielä takaisin menetetyille kotialueellenne? Kuinka tämä ajattelu tapa vaikutti ratkaisuihinne? Ajattelivatko perheenne miehet samalla tavalla?

94. Mikäli ette itse ollut siirtoväkeä, kertokaa omasta tai kokemastanne suhtautumisesta siirtoväen paikkakunnalle jäämiseen ja avuntarpeeseen?

i.3. Jatkosodan aika

95. Kun menetetyt Karjalan alueet jälleen saatiin takaisin, olitteko halukas palaamaan ja palasitteko entiseen kotiin? Mitkä seikat vaikuttivat ratkaisuunne? Missä vaiheessa lähditte matkaan ja kuinka selviyditte siitä? Keitä oli mukanaan?

96. Missä kunnossa kotitalonne tai -tilanne oli sinne palatessanne? Kuinka selviyditte korjaus-, pellonraivaus- ym. töistä? Mistä saitte esim. taloustarvikkeita ja huonekaluja kotinne kunnostamiseen? Saitteko raha- tai työapua jostain? Entä helpotuksia esim. säännösteltyjen tavaroiden hankkimisessa?

97. Ajattelitteko, että sodan päätyttyä saattaisitte joutua vielä uudestaan lähtemään kodistanne? Kuinka tämä ajattelutapa vaikutti elämän vakiintumiseen?

98. Asemasotavaiheessa (kevästä 1942 kevääseen 1944) myönnettiin maatalouslomia erityisesti kylvö- ja kyntötöiden aikaan, jonkin verran myös heinäntöiden aikaan. Pääsiko Teidän miehenne tai isänne tällaisille lomille vai saitteko muita asevelvollisia avuksenne? Suhtauduttiinko mielestänne takaisin muuttaneiden lomautusanomuksiin samalla tavalla kuin muiden?

i.4. Jatkosodan päätyminen

99. Kuinka kesän 1944 evakuointi osaltanne tapahtui? (ks. kysymykset talvisodan evakuoinneista). Pääsiko miehenne tai isänne auttamaan teitä evakuoinnissa?

100. Mitkä olivat ajatuksenne joutuessanne jälleen siirtymään ja etsimään uuden kotiseudun? Kuinka Teidät nyt otettiin vastaan uudessa paikassa? Oliko asenne toisenlainen kuin talvisodan aikana? Kuinka evakuoituminen ja sodan päätyminen muuttivat perheenne elämää?

101. Mikäli olitte auttamassa evakuoismissa, kertokaa näistä kokemuksistanne?

102. Kertokaa kokemuksianne ja ajatuksianne siirtoväen korvauksia koskeissa kysymyksissä (maanluovutus, menetetyt omaisuuden korvaaminen jne).

J. ASENNOITUMINEN SOTAAN

i.1. Talvisodan aika

103. Miten asennoiduitte jännittyneeseen kansainväliseen tilanteeseen? Entä mitä ajattelite Saksan ja Neuvostoliiton hyökkäämättömyyssopimukses- t Elokuussa 1939?

104. Mitä ajattelite Suomen edustajien (Paasikiven ja Tannerin) matkasta neuvottelemaan Moskovaan loka-marraskuussa 1939? Miten suhtauduitte Neuvostoliiton vaatimuksiin, kun ne julkistettiin?

105. Miten suhtauduitte miesten kutsumiseen ylimääräisiin kertausharjoi- tuksiin syksyllä 1939. - Entä miten koitte sitten talvisodan syttymisen ja mistä sodassa teidän mielestänne oli kysymys?

106. Mitä ajattelite ja miten selititte itsellenne suomalaisten sotilaal- lista menestystä? Kuinka tarkoin seurasitte sittemmin sodan kulkua, tietoja Suomen saamasta avusta ja yleensä sotaan liittyviä kysymyksiä?

107. Neuvostoliiton suorittamat rintamantakaisten alueiden eli "koti- rintaman" pommitukset ulottivat sodan vaarat koskemaan myös naisia ja lapsia. Jouduitteko itse kotirintamalla kokemaan pommituksia? Mikä vaikutus niillä oli kotirintaman "henkeen"?

108. Miten koitte sitten rauhan, tuntuiko se raskaalta vai helpottavalta?

i.2. Väli rauhan aika (maaliskuu 1940 - kesäkuu 1940)

122. Olivatko rintamalla olleet miehet muuttuneet, kun heidät koti- u tettiin talvisodan jälkeen? Miten vammautuminen sodassa koettiin?

123. Kesällä 1940 tuli tietoja Suomen-Neuvostoliiton rauhan ja ystävyy- den seuran toiminnasta. Miten siihen suhtauduttiin?

124. Kesällä 1940 tuli julkisuuteen myös jonkin verran tietoja ja huhuja Neuvostoliiton painostuksesta. Miten se ja yleensä koko tuo tilanne kesällä 1940 koettiin?

125. Syksyllä 1940 alkoi myös saksalaisten sotilaiden kauttakuljetus. Miten tieto tästä otettiin vastaan? Miten yleensä suhtauduttiin Saksaan, sen järjestelmään ja sotilaalliseen menestykseen?

i.3. Jatkosodan hvökkäsvaiheen aika (kesäkuu 1941 - vuoden 1941 IOPDU)

113. Mistä kuulitte arveluja Saksan ja Neuvostoliiton sodan syttymisestä? Miten Suomen ajateltiin menettelevän siinä tilanteessa? - Entä miten Te suhtauduitte uuden sodan alkamiseen? Missä mielentilassa sotaan lähtivät miehet, ja miten naiset siihen suhtautuivat?

114. Miten koitte uuden sodan tavoitteet ja sisällön? Mitä ajattelite, kun luovutettu Karjala vallattiin takaisin? Entä suomalaisten joukkojen meno Itä-Karjalaan? Minkälaisia tietoja välittyi kirjeiden ja lomalaisten kautta oloista Itä-Karjalassa?

115. Entä miten reagoitiin Englannin sodanjulistukseen?

i.4. Asemasodan aika (vuoden 1942 alusta vuoden 1944 kesäkuuhun)

116. Miten sodankäynnin hiljainen kausi muutti asennoitumistanne? Syntyikö sotaväsymystä ja tyytymättömyyttä? Mikä sen ensisijaisesti aiheutti, elintarviketilanne, lomien vähäisyys vai muut asiat?

117. Vuoden 1943 alussa valittiin Ryti uudelleen presidentiksi. Mikä oli yleinen asennoituminen häneen, arvostettiin häntä presidenttinä? -Entä miten marsalkka Mannerheimin asema nähtiin?

118. Miten Teidän elämässänne näkyi maanviljelijäväestön ja kuluttajaväes- tön välinen vastakohtaisuus?

119. Kuinka tarkoin seurattiin sotilaallista tilannetta muualla? Pantiinko merkille esim. Stalingradin taistelu ja saksalaisten alkavat tappiot? Miten Suomen ajateltiin käyvän, mikäli Saksa häviää sodan?

i.5. Neuvostoliiton suurhyökkäyksen aika (kesä 1944)

120. Mitä ajattelite Neuvostoliiton suurhyökkäyksen alkamisesta ja siihen liittyvästä suomalaisten varsia nopeasta perääntymisestä ja mm. Viipurin menetyksestä?

121. Minkälaisella mielellä miehet palasivat sodasta? Uskottiinko Suomen selviytyvän ja mitä ajateltiin sotakorvauksista? Miten suhtauduttiin Lapin sotaan ja saksalaisiin?

